

Otiskli jsme před 100 lety

Vážení čtenáři,

předkládáme vám článek publikovaný v našem časopise č. 2/1921. Jedná se o příspěvek kapitána gen. št. Josefa Kopáče ke stému výročí úmrtí císaře Francouzů Napoleona Bonaparta.

Dozvíte se, jak bylo nahlíženo na někdejšího francouzského vojevůdce před sto lety.

Tento i další historické články si můžete prohlédnout, přečíst nebo stáhnout na webových stránkách našeho časopisu www.vojenskerozhledy.cz v nabídce archivu.

Kapitán gen. št. JOSEF KROPÁČ:

NAPOLEON.

Slavnostní přednáška konaná dne 4. května 1921 ve vojenské akademii v Hranicích.

Zítřka v šest hodin večer je tomu sto let, co zemřel na ostrově Svaté Heleny nejslavnější císař Francouzů a největší vojevůdce všech věků a národů Napoleon Bonaparte. Ukládá nám to nejen pieta a úcta, kterou v srdci lidském vzbuzuje vzpomínka na každého velikána světových dějin, nýbrž také sympatie, která pojí národ československý s velikým národem francouzským, že jsme se zde shromáždili, abychom oslavili skromným vojenským způsobem tento památný den. Každý národ má své vůdce, hrdiny, umělce a mučedníky, jejichž jména zaznamenávají s hrdostí dějiny národní a jež tkví po století a tisíciletí v paměti potomků. Jména takových mužů zná však též každý vzdělaný člověk na celém světě a obdivuje jejich činy, vlastnosti a zásluhy.

Známe tedy i my již z národní školy Napoleona, o němž nám vypravuje i sebe menší kniha dějepisná, známe Napoleona, jenž zajímá především nás vojáky jako nejslavnější vojevůdce, jehož čelo zdobí nesmrtelné vavříny, získané na bojištích tří dílů světa, v Evropě, v Africe a v Asii. Pohlízíme na Napoleona jakožto na nejmužnějšího reprezentanta národa francouzského, jenž dostoupil z prostého poručíka až k výši majestátu a rozšířil hranice své vlasti na severovýchodě až k Hamburku, na jihovýchodě až k věčnému městu Římu. Když byl na vrcholu své slávy, stálo pod jeho svrchovaností též západní Německo (spolek rýnský), Švýcarsko, Polsko (velkovévodství varšavské), Illyrie, celý poloostrov italský a Španělsko. Tím vzkřísil Napoleon myšlenku imperia, odhodil politický systém rovnováhy mocí evropských jako ničemnou hračku do kouta a ukázal užaslé Evropě ideál světovlády po způsobu císařů antického Říma. Od doby Karla Velikého neměl nikdo takové moci v Evropě jako Napoleon. Historie nazývá dobu, ve které žil Napoleon, dobou napoleonskou, což svědčí nejlépe o jeho geniálnosti a slávě. Naplnil svět leskem svého jména jako meteor a vzbuzoval, když klesl s výše své, svým utrpením ve vyhnanství na osamělém skalisku uprostřed oceánu Atlantického soucit širokých kruhů také mimo Francii.

Vypravování životopis Napoleonův znamená vypravování dějiny Evropy na rozhraní XVIII. a XIX. století. Jsem přesvědčen, že vám stručným obrazem života Napoleonova nepodám nic nového, myslím však, že oslavíme jeho památku, když vzpomeneme alespoň nejdůležitějších a nejslavnějších událostí v jeho životě. Napoleon válčil proti všem téměř státům a národům v Evropě, jimž zasadil často rány velice bolestné. Nemám v úmyslu otvírati tyto rány a radovati se snad nad neštěstím, které stihlo tehdy ten neb onen stát

evropský. Chci vás pouze vésti dějinami, jejichž ohniskem byl Napoleon, podotýkáje, že historik sice nezapomíná, posuzuje a vypravuje však události vždy nestranně a objektivně, nikdy zlomyslně. Dějiny světové jsou osudem a soudem světovým; studujeme je proto, abychom si našli nejen vzorné charaktery a činy, jež chceme napodobiti, nýbrž poznali též chyby a pohromy, z nichž se chceme rovněž učit.

Napoleon se narodil 15. srpna 1769 v Ajacciu na Korsice. (Stopujeme-li 400 roků do minulosti, obdržíme rok 1369, v němž se narodil náš mistr Jan Hus.) Byv vychován na vojenských školách v Brienne a v Paříži, stal se Napoleon roku 1786, tři roky před vypuknutím velké revoluce francouzské, poručíkem dělostřelectva. Pro své účastenství na vzpouře, vypuknuvší na Korsice, když tam dlel Napoleon právě na dovolené, byl z francouzské armády propuštěn. Roku 1793 obdržel však znovu hodnost důstojníkou a vyznamenal se jako kapitán při obléhání Toulonu tím, že našel nejslabší místo pevnosti a radil, aby se na ně útočilo. Útok se zdařil a Napoleon byl povýšen na plukovníka (podle jiných pramenů dokonce na generála).

Roku 1794 byl Napoleon brigádníkem v italské armádě, roku 1795 pracoval v ministerstvu války v Paříži. Téhož roku byla svěřena správa francouzské republiky pětičlennému direktoriu, s nímž udržoval Napoleon vlivné styky. Dne 5. října 1795 potlačil Napoleon v Paříži royalistickou vzpouru kartáčovou palbou. Z vděčnosti byl jmenován vrchním velitelem italské armády, kterou převzal v roce 1796 ve stáří 28 let.

V Itálii se proslavil skvělými vítězstvími (u Montenotte, Dega, Cevy, Mondovi, Lodi) a postoupil po kapitulaci rakouské pevnosti Mantovy r. 1797 až k Lubnu ve Štýrsku. Tím se stal Napoleon velice oblíbeným, takže ho direktorium podezřívalo a v obavě, že by semohl zmocniti vlády, odeslalo ho do Egypta. Napoleon považoval toto poslání za praktickou školu válečnou. Přeplov se s vojskem do Egypta, docílil mnoho úspěchů na pevnině v Egyptě a v Syrii.

Vrátiv se roku 1799 do Paříže, svrhnul pomocí rady kmetů vládu direktorů a uvedl v život novou konsulární ústavu. Sám se stal prvním konselem, přibral si však dva spolukonsuly jako poradce. Za několik měsíců ustoupila rozháranost doby předešlé pořádku, takže bylo možno zahájiti na bojištích v Itálii a v Bavorsku nové operace. Po Napoleonově vítězství u Marenga v Piemontsku roku 1800 byl obnovem v Evropě roku 1801 zase mír.

Roku 1802 byla Napoleonovi udělena doživotní důstojnost konsulská, a když roku 1804 potlačil vzpouru, kterou proti němu zdvihli přívrženci rodu Bourbonského, byl zvolen dne 2. prosince 1804 za císaře Francouzů. Rok na to se stal pak králem italským, kde však ponechal vládu Evženu Beauharnaisovi, synu své první manželky Josefiny Beauharnais.

Roku 1805 válčil Napoleon proti Anglii, Rakousku, Rusku, Švédsku a Neapolsku a dobyl dne 2. prosince 1805 skvělého vítězství v bitvě tří císařů u Slavkova na Moravě. V roce 1806 pokořil Prusko vítězstvím u Jeny a Auerstädu a roku 1807 ujednal výhodný mír také s Ruskem, jež bojovalo tehdy po boku Pruska. Od té doby byl ruský car Alexandr I. po několik let spojencem Napoleonovým.

Léta následující bojovala vojska Napoleonova na poloostrově Pyrenejském, načež přivtěleno Španělsko k panství císaře Francouzů. Vojenské operace ve Španělsku nebyly ještě ukončeny, když vypukla nová válka Francie s Rakouskem. Po bitvě u Asprů o svatodušních svátcích roku 1809, v níž byl Napoleon arciknížetem Karlem poprvé poražen, zdálo se, že tentokráte zůstane Rakousko vítězem. Bitva u Wagramu však obrátila znovu válečné štěstí ve prospěch Napoleonův, jenž pojal po uzavření míru s Rakouskem dceru císaře Františka II., Marii Louisu, za druhou manželku. Tehdy byl Napoleon na vrcholu své slávy a moci. Novým manželům se narodil v březnu

roku 1811 syn a dědic trůnu Napoleon II., jemuž byl dán již v kolébce titul krále římského.

Roku 1812 se zkazilo přátelství Napoleonovo s Ruskem, načež podnikl Napoleon s půlmilionovou armádou, v níž byli zastoupeni národové téměř celé Evropy, válečnou výpravu do vzdáleného Ruska. Podařilo-li se již Rakousku v roce 1809 vložit velení armády do rukou znamenitého vojevůdce arciknížete Karla, jenž vzal Napoleonovi slávu nepřemožitelného vůdce, postavili nyní Rusové vynikajícího maršálka Kutuzova v čelo svého vojska. Jakmile se to Napoleon dověděl, charakterisoval slovy: „C'est lui! — On je to!“ svého již známého soupeře.

Nešťastný výsledek ruského válečného tažení roku 1812 nepodlomil nikterak pevnou vůli Napoleonovu porazit nepřítele. Chceme-li porovnat porážku Napoleonovu v roce 1812 s katastrofou české armády dne 8. listopadu 1620 na Bílé hoře, vidíme ohromný rozdíl. Není zapotřebí složit po prohrané bitvě zbraně a poddati se na milost vítězi. Kdežto český král Bedřich Falcký po nešťastné bitvě utekl z Prahy do Vratislavě, zanechav ubohou zemi českou svému osudu, spěchal Napoleon v prosinci 1812 rychlou jízdou na saních do Paříže, aby pracoval s obrovskou energií ihned na vytvoření nové armády, se kterou pak zahájil již na jaře roku 1813 k největšímu překvapení spojenců (Ruska, Pruska a později též Rakouska) nové vítězné operace. Poraziv spojence v bitvách u Groß-Görschenu čili Lützenu nedaleko Lipska, u Budišina (Bautzen) a Wurschenu na Sprévě v Horní Lužici a u Drážďan, ustoupil na Lipsko, kde pak podlehl soustředěnému útoku spojenců v krvavých dnech 16., 17., 18. a 19. října 1813.

Na počátku roku 1814 překročili spojenci Rýn. Ačkoliv dobyl Napoleon v některých srážkách s jednotlivými sbory spojenců vítězství, přece nemohl zastavit postup nepřítelův. Spojenci obsadili Paříž a prohlásili Napoleona za zbavena trůnu. Zdrčen jsa tak ohromným neštěstím, pokusil se Napoleon ve slabé chvíli otrávit se opiem, ale dávka, které požil, neúčinkovala smrtelně; byl zachován při životě. Spojenci dosadili na uprázdňený trůn francouzský znovu Bourbony, ponechali však Napoleonovi důstojnost suverenního knížete na ostrově Elbě.

Za vlády bourbonské nastaly ve Francii brzy zase neutěšené poměry předrevoluční, což vyvolalo nespokojenost občanstva. Proto opustil Napoleon, jenž dostával z Francie o všem zevrubné zprávy a nevzdal se naděje na obnovení své dřívější slávy, tajně Elbu a objevil se dne 1. března 1815 v přístavě Cannes znovu na francouzské půdě. Vojsko bourbonské, proti němu vyslané, s nadšením a jásotem přešlo k svému slavnému vůdci dob minulých, jenž přitáhl do Paříže a ujal se znovu vlády. Chtěl vyjednávat s evropskými mocnáři, jejichž diplomaté byli tehdy shromážděni na kongresu vídeňském, o zachování míru. Kongres však zamítl tento návrh a zahájil proti Napoleonovi novou válku. Napoleon s armádou naspěch vyzbrojenou porazil sice maršálka Blüchera u Ligny, podlehl však dne 18. června přesile spojenců v památné bitvě u Waterloo.

Vzdav se vlády, odebral se do Malmaisona (severně od Remeše) a odtud do atlantického přístavu Rocheforta, kde vstoupil na anglickou loď Bellerophon, aby se přeplavil do Ameriky. Anglie jej však považovala za válečného zajatce a vymohla si souhlas velmocí, aby ho směla odvézt na ostrov Svaté Heleny.

Zde pak zakotvila loď „Northumberland“ dne 15. října 1815 a Napoleonovi vykázán statek Longwood za obydlí. Prázdný svůj čas věnoval Napoleon diktování svých pamětí. Vlivem zhoubného podnebí a nedostatkem pohybu počal již roku 1818 nebezpečně churavět. Polepšení, jež nastalo, netrvalo dlouho; dne 5. května 1821 Napoleon dokonale.

Roku 1840 byly jeho tělesné pozůstatky převezeny do Francie a k věčnému odpočinku slavnostně uloženy v domě invalidů. Tím bylo vyhověno přání, jež vyslovil Napoleon ve své obšírné poslední vůli a jež znělo: „Přeji si, aby můj popel odpočíval při březích Seiny, uprostřed francouzského národa, který jsem tolik miloval“.

* * *

Dokončiv životopis Napoleonův, smím snad ještě věnovati několik slov jeho válečnictví, jež se stalo vzorem všem vojevůdcům pozdějších věků.

V prvních válkách revolučních připomínal způsob válčení ještě na války posiční a systém kordonový. Operující armády se pohybovaly velmi pomalu a opatrně, aby nepozbyly spojení se zápolím, kde byla jejich zásobovací skladiště. Vojevůdcové vyhýbali se rozhodující bitvě a snažili se donutiti nepřítele manevrováním k ústupu. To se jim podařilo, jakmile ohrožovali tyl nepřítelův, neboť i nepřítel nesměl býti odříznut od svých zásobáren. Cíle války nebyly dalekosáhlé. Šlo obyčejně jen o dobytí nějaké krajiny neb určitého města, nikdy však o to, aby byl nepřítel zničen. Všechna důležitá místa na bojišti (posice) byla opevňována a také obsazena, čímž byla síla polní armády povážlivě roztříštěna. Proto nedošlo téměř nikdy k větší bitvě; byly svedeny jen pútky a ten, kdo v nich zvítězil, vyhrál válku.

Tento způsob válčení byl na konci XIX. století zatlačen válkou pohybovou, již povznesl Napoleon na vrchol dokonalosti. Místo zásobování ze zásobáren byl zaveden systém rekvisiční, jímž nabyla armáda větší pohyblivosti. Aby se zásoby země lépe využily, pochodovala armáda v široké frontě, v několika proudech čili kolonách, v t. zv. echiquier. Jednotlivé části armády, pochoduující samostatně na určité komunikaci, byly složeny ze všech zbraní, aby mohly vésti několikahodinový boj samostatně. To byly divise, jejichž složení Napoleon zdokonalil, takže byly malými, více méně samostatnými armádami.

Napoleon hledá důrazní rozhodující bitvy a zanedbává za tímto účelem veškeré úlohy a cíle vedlejší. Stane-li se, že musí operovati na více bojištích, nerozdělí své vojsko stejnoměrně, nýbrž soustředí hlavní sílu na onom bojišti, které považuje za nejdůležitější.

Armádu pro hlavní boj určenou shromáždí Napoleon v příznivé položené a souvislé území tvořící nástupné oblasti, ze které zahájí operace pokud možno dříve než nepřítel, a to výbojem, ofensivou. Při této ofensivě vyšle velká tělesa jezdecká daleko dopředu, aby obdržel zprávy o nepříteli. Na základě těchto zpráv disponuje pak Napoleon s geniálním strategickým rozhledem své vojsko proti nejdůležitějším bodům, které mají pro operace a průběh bojů rozhodující význam. Za příklad uvádím návrší Pratecké, proti němuž zasadil Napoleon v bitvě u Slavkova svou hlavní sílu, aby prolomil bitevní frontu nepřítelovu. Jeden z mých učitelů na válečné škole pronesl při přednášce o bitvě u Slavkova větu: „In jeder Schlacht gibt es eine Höhe von Pratze — v každé bitvě najdete návrší Pratecké!“ Tím chtěl říci, že jest úlohou každého velitele hledati v bitevním terénu nejdůležitější bod, jenž jest klíčem k vítězství.

Cílem útoku Napoleonova jest vždy nepřátelská armáda; není-li známo, kde jest nepřítel, zahájí Napoleon ofensivu směrem na hlavní město nepřítelovo. Při postupu jest armáda rozčleněna na několik pochodových proudů, které se blíží tím více k sobě, čím blíže přicházejí k nepříteli (jinak řečeno, pochodový echiquier se postupně zúžuje). Nesmí se státi, aby některá část armády přišla k rozhodující bitvě pozdě.

Rychlostí svých pohybů napadne Napoleon obyčejně svého protivníka, jenž se pohybuje pomaleji. Z postupu se vyvine bez zastávky bitva, k níž stáhne Napoleon veškeré síly, které má k dispozici. Vedlejším podnikům věnuje jen nepatrné části armády nebo, je-li to možné, vůbec nic. V bitvě

dosažených úspěchů využije Napoleon k intenzivnímu pronásledování nepřítele, aby jej zničil úplně. Za cíl války považuje Napoleon vůbec zničení nepřítele, všech jeho sil, jeho státu.

Napoleon jest též výborným státníkem a diplomatem, jenž dovede zameziti spolky mezi svými protivníky a zahájí válku v době nejvhodnější. Jeho válečné přípravy jsou velice důkladné, jeho vojsko jest výborně a účelně organizováno. Mohl bych ke každé z těchto vět, které jsem právě pronesl, podati příklady z válečných tažení Napoleonových a mohl bych též dokázati, že se osvědčila tato pravidla napoleonské strategie také v posledním velkém zápase světovém. Myslím však, že bych se tím příliš odchýlil od slavnostního rázu této přednášky a přešel do kolejí učitele strategie. Chtěl jsem pouze načrtnouti pravidla, podle nichž se řídil veliký Napoleon a po něm všichni vynikající vojevůdcové doby nynější. V těchto pravidlech a jejich mistrovském provedení vrcholí válečné umění Napoleonovo, jež doprovázelo po dlouhou řadu let také nevidané štěstí. Příčinou jeho neúspěchů byla roku 1812 pouze ruská zima, roku 1813 a 1814 špatná vojenská hodnota jeho armády. Jeho konečnou porážku v r. 1815 zavinili podřízení velitelé.

Též v jiných oborech veřejného života, obzvláště ve správě státu a v národním hospodářství, vykonal Napoleon činy tak neobyčejné a pronikavé, že budily u vrstevníků se strachem zároveň obdiv a proměnily podstatně celou soustavu společnosti evropské. Nepopíratelnou zásluhou jeho zůstane, že opět obnovil, napravil a očistil, co králové zkazili, filosofové převrátili a mužové hrůzy zničili nebo pošpinili.

Dokončujeme tímto své vzpomínky na slavného, obdivuhodného a obzvláště od svých vojáků zbožňovaného císaře a vojevůdce Napoleona I. Vzdejme počest jeho tělesným pozůstatkům a všem jeho vynikajícím činům a složme v duchu k jeho náhrobku v domě invalidů vavřínový věnec, propletený ratolestmi naší české lípy!